НА СВОЄМУ СМІТТІ

Стільки редьки, цибулі і часнику, скільки на своїм віку з'їв Гершко Зільбер, не з'їв, певно, жоден жид у містечку З. Старий був чоловік! Здавалося, що смерть забула про нього, бо вісімдесят літ йому вже давно минуло, а він ще бувало у божниці так виспівує на хвалу божу, так у молитовнім захваті несамовито скрикує, що у небесах, певно, чули його всі старозавітні жидівські пророки і угодники та й тішилися ним.

Та-бо й було ким! Одно те, що Гершко у талесі і зі скрин-кою заповідей на чолі, з довгою, кудлатою, зовсім білою бородою сам виглядав, як старозавітний патріарх; друге те, що він від своїх двох жінок, котрі вже померли, мав вісімнадцятеро дітей, з того самих синів десять, і всі вони жили і множилися по заповідях божих так, що він давно втратив рахунок між внуками, правнуками і праправнуками — та й уже перестав ними журитися, як горобець, що вивів дітей з гнізда; третє й те, що він був одним з найбільш маючих городян міста З., мав п'ять великих домів, котрі всі бачили, і мав гроші, котрих усі не бачили, хоч вони були, цілком певно були, і приносили великі проценти, не раз більші, як дозволяє закон. Такий чоловік радує і землю, і своїх предків у небесах і підтримує славу Ізраїля по віки вічні...

Побожне і тихе життя сього праведного чоловіка було б, може, так тихо і без гризоти скінчилося, якби не заколотив його комісар староства, що в маю спровадився до його дому, приїхавши бог знає звідки.

Тільки у ладився трохи у своїм мешканні, як уже зажадав від Гершка, щоб він доконче казав спрятати з подвір'я купу гною і сміття, бо, каже, що вікон не може на подвір'я відчинити, так чути сю купу. Гершко обіцяв, але минув цілий місяць — і він не погадав дотримати слова. Було холодно, падали дощі, комісар мало коли відчиняв вікна до подвір'я, то й не чув сопуху. Але по дощах пригріло сонце — і комісар прислав Гершкові "гіедиіатіп сгувіовсі і роггаоїки тіавіа Z..." 1

Гершко жив в офіцинах того дому, перероблених з шопи, майже бідно про око. Саме недалеко від його вікон і порога лежав сей смітник, що так непокоїв комісара. Коло порога була лавочка, на котрій Гершко не раз сидів цілими годи-

"Правила чистоти і порядку в місті З..." (пол.).

нами і з приємністю дивився на сю купу всяких неужитків, що досі не сердили нікого. Чого тут не було! Сміття з великого і малого дому за кілька літ, всяке череп'я, скло, попіл, папір, солома, вугілля, побиті миші і щури, пір'я із з'їдених курок, шкаралупа з яєць, кості, відпадки з кухонь, подерті черевики, ганчірки — коротко сказати, усе те, що призначене на викинення. Коли се перегниле сміття розпарилося і Гершко надихався його сопуху, він спокійніше спав. І не кортіло його ніколи піти в сад, що був за його домом, повен буйної трави і прегарних овочевих дерев Тут на своїм смітті він бачив колись вінчання своїх дітей, тут його внуки бавилися, тут кури порпалися, горобці цвіріньокали,— він зжився з сим неладом і привик до нього так, як кертиця до своїх нор і темноти. І з тим було йому дуже добре.

Тепер же комісар, очевидно, завзявся на його спокій, коли пригадує йому порядки. Він прикликав свого внука-гімназиста (бо жив разом з родиною сина) і казав йому читати регулямін. Сіли собі обидва на лавочці проти смітника.

— "Kazdy wiasciciel realnosci obowigzany starac sic o co-dzienne zamiatanie chodnika i scieku" 2,— читав внук.

— Wusy dus "sciek" 3,— спитав старий. Внук пояснив.

— А — zoj! Ni-ni! — замітив на те Гершко,— і сі оклики міг зрозуміти лише той, хто знав, що Гершко ніколи в житті не подумав про хідники і рів перед домом, аби вони були чисті.

— "Jezeli realnosc przytyka do placu 'publicznego, nalezy takowy zmiataé na szerokosc 2-ch metrôw" 4,— читав далі внук.

— Czekaj!—спинив його дідусь.— Nalezy zmiataé takowy... Wus heist "takowy"?5

— To jest plac 6.

— A-hm! — зрозумів старий, додав знову: "Nu-nu",— підсміхнувся і казав читати далі.

Чого там в регуляміні не було! Кожда жидівка, яка лиш мала перини і подушки, сушила їх, не питаючи нікого, на

1 Фруктових.

2 "Кожний власник нерухомості зобов'язаний дбати про щоденне підмітання тротуару і стоку" (пол.).

3 Що таке "стік"? (Євр.)

4 "Якщо нерухомість примикає до громадської площі, то треба підмітати на ширину 2-х метрів" (пол.).

5 Почекай. Треба підмітати таку.. Що означає (по-єврейськн) "таку"? (Пол.)

6 Тобто площу (пол.).

вулиці, на парканах, на плотах на вікнах до вулиці,— а тим часом регулямін се заборонював! Яким правом? Хідники і рови мали бути чищені — хто в місті того слухав? З вікон і балконів не вільно плювати — ай, вай! Може дощ падати, чому ж не вільно плюнути? Здохлих курей і

котів не можна викидати на вулицю або на сміття,— чи бачив хто таке? Що з ними робити? В хаті їх тримати?

Та вже найбільше розсердив Гершка § 68, котрий наказував, що на сміття треба скрині, відпорної на вогонь, і що її треба якнайчастіше спорожнювати. Сей параграф комісар зазначив червоним олівцем. Хоч Гершко і сим разом не сказав більше, як зневажливе "но-но", але видко було, що його душа затривожилася. Одначе лише на хвилину, бо, коли глянув на вонючий смітник, твердо постановив собі не вивозити його, хоч би лиш для того, щоб не видавати цілком без потреби кількох крон, а може, й більше.

Такий був початок Гершкової журби. Помалу вона починалася, а скінчилася до двох тижнів. По двох днях сказав комісар Зільберові цілком прикро — і як до такого поважного горожанина — цілком неделікатно, що скоро він не скаже вивезти сміття, то се зробить магістрат на його кошт, бо тут, в домі Зільбера, може вибухнути холера, хоч не з-над Гангу, лише з-над Дністра, але не менше ретельна, як азійська. На згадку про холеру Гершко сердито сплюнув і відповів комісарові, що коли він такий великий пан, то най собі сам хату вимурує і з його дому винесеться — хоч би зараз, він не дбає, не силує його мешкати цілий рік, як умовилися. Гершко сказав сі слова з такою певністю, що комісар не відізвався вже ані словом, тільки відійшов собі до уряду '. Того ж таки дня прийшов до Гершка поліціянт з магістрату і просив його цілком по-доброму, щоби вивіз сміття. Гершко не відповів на се ані одним гідним словом.

По трьох днях прийшов Гершкові наказ заплатити 2 корони кари за непослух. Він не заплатив. За два дні потім сам бурмістр др. Каценелленбоген, зустрівши Гершка на Ринку, пояснював йому, що небезпечно зачіпатися зі староством,— нехай же він не шукає собі ключки і бурмістра не вганяє в прикре положення. Адже він сам не тисне нікого, щоби регуляміну тримався; коли ж комісар староства упоминається, треба послухати.

Тут: установи.

По сій пораді старий Гершко упокорився і шдвечір застукав до комнати комісара, хотів з ним бачитися. Комісар спитав коротко, чого він хоче.

— Panie komisarz! 1 — почав Гершко прегарним жидівсько-польським жаргоном, котрого не можна перекласти на ніяку мову.— Чому ви на мене brojges? Що вам те сміття шкодить? Чому ви мене переслідуєте?

Комісар подивився на Гершка спокійно, відвернувся і пішов. Тоді Гершка напала така злість, яка йому не траплялася вже віддавна. Він аж затрясся і таки тут, в мешканні комісара, розкричався:

— Co pan komisarz sobi myszli? 2 Я маю двох синів адвокатів, внук є професором гімназії, другий — лікарем, третій внук має село... І я маю більше, ніж ви!

На сі слова комісар вернувся і викинув Гершка за двері. Се був другий чи вже третій акт трагедії Гершко спересердя не спав цілу ніч.

На другий день він виїхав до свого сина-адвоката в недалекім містечку П. Не був би й їхав, якби не трапилася дешева нагода, коли міг присісти на фіакрі, котрим уже їхало троє знайомих. Треба було порадитися сина, як позбутися комісара з дому. Адже то гірка година з таким локатором...

Коли він вернувся за добу додому і став на своїм подвір'ї, не пізнав його 3 величезного смітника лишилося тільки мокре місце, щоправда, також вонюче — з нього аж пара піднімалася на сонці,— але пусте, цілком пусте... Він аж перелякався. Що сталося?

Дома пояснили йому, що магістрат прислав віз, і сей вивозив сміття цілий день на кошт Гершка. А поліцай приніс небавом рахунок на 10

корон за воження, до того ще й засуд на 5 корон кари. Як не заплатить, то прийде екзекуція... П'ятнадцять корон мав Гершко викинути цілком дослівно на сміття! Удар був засильний, такий сильний, що Гершко того дня не тільки курочки не хотів їсти, але навіть на цибулю не дивився. Сидів у хаті і з ніким не говорив. Що син-адвокат порадив, ніхто не довідався,— сяк чи так, комісар поставив на своїм, а викинути його з дому нема способу, бо за мешкання платить. Тримай же такого ворога! І дивись на нього аж до другого мая!.. 3

1 Пане комісар (пол.).

2 Що пан комісар собі думає? (Пол)

3 ^Робто ще рік—до закінчення строку договору

В душі Гершка кипіло, і варилося, і клекотіло,— він сердився, як мало коли, і не міг собі знайти ні ради, ні розваги. Цілком розбитий, він поклався у ліжко, трохи переслався і йому полегшало. Одначе не ступив на подвір'я, не відважився.

Тільки на другий день в саме полуднє він вийшов з хати і сів собі на лавочку, щоби трохи погріти старі кості на сонці. Сонце не гріло, але пекло — і вже висушило цілком місце по смітнику, котре посивіло так, як ціле подвір'я. Гершко подивився на се місце і відразу почув якусь таку порожнечу в душі, мовби не лише на подвір'ї, але навкруги зробилася одна пустиня — така сама, по якій ще Мойсей ходив з жидами...

Тільки літ дивитися на сю різнородність смітника, відгадувати, коли викинуто самовар, що стирчав з нього, коли сходив внук калоші, що лежали коло самовара, коли загинула курочка — ся коло паркана, що її потім пес подер,— стільки літ дихати тут на подвір'ї свіжим повітрям — таким, яке Гершкові, очевидно, виходило на здоровля наперекір всяким гігієнам,— і нараз — пустиня! Чисте подвір'я без сміття!

Гершкові зробилося слабо; він не міг дивитися на таке пусте і погане місце і пішов до хати. Знову мало що їв і снувався по хаті, як немічний дід. Цілком охляв старий, хоч і не знати було, що йому хибувало.

А вранці на другий день, ще сонце не зійшло, як з дому Гершка роздався великий крик на ціле подвір'я. Слуги побудилися, повиходили з кухонь і довідалися, що Гершка Зільбера не стало в живих. Пішов сердега туди, де нема ворогів-комісарів, де жидівське сміття, коли є, може собі лежати до суду-віку на потіху цілого народу ізраїльського, де нема ніяких регулямінів, де не карають задурно, де, одним словом, добре. Не пережив старий Зільбер такої гризоти, такої великої переміни у своїм житті,— забрали йому його смітник, і він помер.

Хоч і кажуть, що смерть причини шукає, але хіба не було б на другім світі жидівських адвокатів, аби вони за такого праведника, як Гершко Зільбер, не загнали комісара в біду, коли і він помре. Ще він своє відпокутує...